

ZYGMUNT KOWALCZYK

BUDŻET GOSPODARKI NARODOWEJ FRANCJI JAKO FORMA RACHUNKOWOŚCI SPOŁECZNEJ

1. Istota, zakres i rozwój budżetu gospodarki narodowej. Obok systemów rachunkowości społecznej, ujmującej rzeczywistość gospodarczą „ex post”, wykształciła się w ostatnich latach nowa forma rachunkowości społecznej, która skierowana jest ku przyszłości. Ten nowy rodzaj rachunkowości społecznej nazwano rachunkowością „prospektywną”, czyli są to przewidywania. Tego rodzaju system rachunkowości społecznej obejmuje pewne wskazania dotyczące przyszłej ewolucji rozmaitych wielkości gospodarczych. W piśmiennictwie i praktyce gospodarczej Francji rachunkowość prospektywna przybiera postać „budżetu gospodarki narodowej” (*budget économique*).

Przez „budżet ekonomiczny” rozumie się we Francji „studia o charakterze przewidywania, dokonywane według układu i na podstawie danych rachunkowości społecznej lat poprzednich”¹. Na podstawie danych rachunkowości społecznej, zawierającej informacje o pewnych zjawiskach gospodarczych w przeszłości, budżet gospodarki narodowej jest pewnego rodzaju ekstrapolacją tych samych zjawisk w odniesieniu do przyszłości, przy czym w ekstrapolacji tej usiłuje się uwzględnić rozmaite tendencje koniunktury gospodarczej. Związek między rachunkowością społeczną prospektywną i retrospektywną jest więc bardzo ścisły.

Pewnego rodzaju pierwotną próbą tego, co obecnie nazwane jest budżetem gospodarki narodowej, niewątpliwie był opracowany w 1947 r. tzw. bilans narodowy². Dokonano w nim analizy istniejącej sytuacji gospodarczej wraz z przewidywaniem kształtowania się przyszłej koniunktury gospodarczej³. W roku 1951 Alfred Saury wysunął projekt ustanowienia budżetu gospodarki narodowej oraz postulował, aby spe-

¹ *Méthodes d'établissement des comptes provisoires de la Nation et des budgets économiques*, „Statistiques et Etudes Financières” 1953, nr 53, s. 397.

² J. Dumontier, *Budget économique et capital national*, Paryż 1951, s. 53.

³ Celem tego bilansu było „uzdrowienie finansów” kraju oraz zbadanie presji inflacyjnej, która wówczas zagrażała gospodarce francuskiej. Bilans ten nie ma nic wspólnego z planem rozwoju gospodarki narodowej (*ibidem*, s. 55).

cialna ustawa zapewniła środki kontroli nad pracami związanymi z tego rodzaju rachunkowością społeczną⁴. Postulaty te zostały zrealizowane.

Pojęcie budżetu występujące w nazwie tego systemu rachunkowości społecznej może łatwo wprowadzić w błąd⁵. W tradycyjnym pojęciu tego słowa mieści się program przyszłych dochodów i wydatków państwa oraz upoważnienia rządu do działania zgodnie z tym programem. Tymczasem budżet gospodarki narodowej obejmuje swym zasięgiem nie tylko działalność samego państwa, ale całokształt życia gospodarczego kraju, na które państwo kapitalistyczne nie ma bezpośredniego, a często też nawet pośredniego wpływu. Szereg tendencji rozwojowych w gospodarce narodowej, nakreślonych w budżecie gospodarki narodowej, leży poza zasięgiem działania organów rządowych. W przeciwieństwie do budżetu dochodów i wydatków państwa, budżet gospodarki narodowej ma charakter „wskazujący”, a nie obligatoryjny⁶. Stanowi on analizę prawdopodobnej ewolucji gospodarki narodowej oraz podstawowych decyzji w zakresie polityki gospodarczej państwa, celem jego jest zbadanie, czy z działania czynników naturalnych lub decyzji rządowych nie zrodzą się elementy, które mogłyby zachwiać równowagę ekonomiczną kraju⁷. Sporządzenie budżetu gospodarki narodowej nie oznacza upoważnienia rządu do podejmowania decyzji w sprawach gospodarczych zgodnie z tym planem. Jest on niemniej istotnym narzędziem programowania gospodarczego, które w warunkach kapitalizmu wyraża w sposób najogólniejszy tendencje planistyczne współczesnych państw interwencjonistycznych.

Ewolucja koncepcji i realizacji budżetu ekonomicznego we Francji jest związana z badaniem nad produktem społecznym i dochodem narodowym. W pierwszym okresie rozwoju budżetu gospodarki narodowej, podobnie zresztą do rozwoju rachunkowości dochodu narodowego, cały wysiłek promotorów tej instytucji szedł w kierunku „totalizacji”, czyli sumarycznego ujęcia całokształtu przewidywanych zaszczości gospodarczych. Informacje zawarte wówczas w budżetach gospodarki narodowej miały charakter globalny, co pociągało za sobą szereg niebezpieczeństw i błędów, a przede wszystkim oznaczało nazbyt wielkie uproszczenie w rzeczywistości bardzo złożonych zjawisk i procesów. W miarę jak

⁴ J. Roux, *Vers une nouvelle conception de la Comptabilité Economique Nationale*, Paryż 1957, s. 31.

⁵ W piśmiennictwie francuskim używa się zamiennie nazw „budget économique” i „budget national”; są one równoznaczne (vide L. Trotabas, *Institutions financières*, Paryż 1957, s. 206). W tłumaczeniu na język polski stosujemy bardziej temu znaczeniu odpowiadające pojęcie „budżetu gospodarki narodowej”.

⁶ Francuzi określają ten charakter jako „indicatif”, co w tłumaczeniu literalnym brzmi „wskazujący”.

⁷ Rapport Le Brun. J. O. — C. E. A. 12 XI 1956, nr 11 (cyt. za L. Trotabas, op. cit., s. 108).

badania nad rachunkowością dochodu narodowego stawały się bardziej kompletne, a układ rachunkowości społecznej bardziej szczegółowy, również i w zakresie budżetów gospodarki narodowej można zauważyć wysiłki w kierunku większego zróżnicowania procesów, zjawisk i pojęć stosowanych w przewidywaniach. Oczywiście, bardziej szczegółowe budżety mają tę wadę, że są mniej przejrzyste, a ich opracowanie jest bardziej skomplikowane. Tym niemniej stanowią one bardziej precyzyjne narzędzie analizy ekonomicznej i polityki gospodarczej⁸.

2. Budowa budżetu gospodarki narodowej. Zasady, na których opiera się budowa budżetów gospodarki narodowej, są stosunkowo proste: posługując się informacjami dostarczonymi przez rachunkowość społeczną za lata ubiegłe, dokonuje się pewnego rodzaju ekstrapolacji zmierzającej do wykrycia przyszłych tendencji rozwojowych⁹. Budżet jest bowiem, jak widzieliśmy poprzednio, zestawieniem skoordynowanych hipotez o podstawowych wielkościach ekonomicznych na rok przyszły¹⁰. Budżet gospodarki narodowej nie obejmuje wszystkich zjawisk gospodarczych, które będą miały miejsce w przyszłości, ani nie oznacza, że nakreślone tendencje rozwojowe ujawnia się na pewno; stanowi on tylko zbiór hipotez. Hipotezy te są jednak w budżecie skoordynowane, co różni go od normalnych metod przewidywania gospodarczego.

W budżecie gospodarki narodowej zachowuje się ten sam układ kont i ten sam rodzaj operacji, co w systemie rachunkowości społecznej retrospektywnej¹¹. Istnieje mianowicie siedem kont: produkcja, ludność, sektor publiczny, ubezpieczenia społeczne, zagranica, kraje zamorskie, rynek kapitałowy. Operacje dokonywane między poszczególnymi podmiotami gospodarującymi są podzielone podobnie jak w rachunkowości dochodu narodowego, a więc: transakcje towarowe, usługi, podatki, dochody, przepływy itp. Między tymi operacjami zachodzą pewne związki zależności i muszą być zachowane między nimi odpowiednie proporcje dla zapewnienia równowagi gospodarczej. Dzieli się je w szczególności na zależności o charakterze równowagi rachunkowej, zależności wyrażające prawdopodobne zachowanie się czynników ekonomicznych oraz inne zależności.

Na podstawie danych zaczerpniętych z układu rachunkowego budżetu można określić proporcje, jakie muszą być zachowane dla zapewnienia

⁸ E. Vésillier, *Budget et politique économique, le budget français de 1959*, „Public Finance” 1959, nr 1, s. 16.

⁹ Budżet gospodarki narodowej Francji jest sporządzany w bardzo krótkim czasie, co znajduje swoje odzwierciedlenie w stosunkowo prostych metodach jego ustalenia.

¹⁰ L. Vallon, *La France fait ses comptes*, Paryż 1958, s. 70.

¹¹ Zob. *Méthodes d'établissement...*, op. cit., s. 398 i nast.

równowagi. Niektóre z nich dotyczą równowagi między przychodami i wydatkami na kontach poszczególnych podmiotów, inne wyrażają zachwianie równowagi między źródłami i użytkowaniem dóbr bezpośredniej konsumpcji oraz dóbr produkcyjnych i usług. Te ostatnie proporcje, ujęte w skali globalnej, mogą być wyrażone schematycznie w sposób następujący: $\text{produkcja} + \text{import} = \text{konsumpcja} + \text{eksport} + \text{zmiany w zapasach}$.

Następny rodzaj proporcji wyraża pewne prawa zachowania się czynników gospodarczych, tak jak to pojmuje teoria J. M. Keynesa. Chodzi tu przede wszystkim o zależności między konsumpcją a wysokością dochodów w powiązaniu z oszczędnościami. Przyjmuje się tutaj założenie, że w zależności od wysokości dochodów realnych rozmaite podmioty gospodarujące wykazują odmienną reakcję w sferze konsumpcji, oszczędności czy inwestycji. Znajomość sposobu rozłożenia dochodów pozwala na stawianie hipotez co do przebiegu zjawisk gospodarczych w przyszłości.

Wreszcie trzeci rodzaj proporcji znajdujących zastosowanie w budżecie to proporcje o drugorzędym znaczeniu, jak stosunek między wartością importowanych produktów spożywczych a zwiększeniem ich wartości (cen) oraz między wartością zapasów dóbr konsumpcyjnych przemysłowych a zwiększeniem ich wartości (cen) w handlu detalicznym. Oba te wskaźniki pozwalają uniknąć zwichnięcia obrazu rzeczywistości spowodowanego tym, że niektóre ceny towarów są w statystykach podane według cen detalicznych, inne w cenach produkcji lub hurtowych. Do tej kategorii proporcji należy również współczynnik efektywności podatków pośrednich na produkcję i wymianę z zagranicą.

Skonstruowany na podstawie tych proporcji model posiada dwadzieścia trzy równania sponad stu wyrazami. Można go rozwiązać w sposób matematyczny, jeżeli zna się wyrazy składowe. Model ten nazywa się „modelem przewidywania”.

Dużą część danych do równań łatwo jest uzyskać poprzez zwyczajną ekstrapolację rezultatów osiągniętych w latach ubiegłych, a dostarczonych przez rachunkowość społeczną. Są to dane dotyczące produkcji, płac, handlu zagranicznego, zapasów, środków spożywczych i surowców, podziału dochodów spółek akcyjnych, oszczędności przedsiębiorstw prywatnych. Łatwo dostępne są również dane dotyczące sektora publicznego i ubezpieczeń społecznych; część danych z tego zakresu można czerpać z budżetu dochodów i wydatków państwa.

Trudniej jest ustalić szereg innych dat, jak zmienne zależne, które są trudne do przewidzenia, łatwo podatne na zmiany innych czynników. Dotyczą one na przykład zapasów konsumpcyjnych produktów przemysłowych, importu środków żywności lub też oszczędności spółek

akcyjnych, sald operacji bieżących oraz wysokości podatków pośrednich związanych z produkcją.

Wszystkie te dane są w budżecie gospodarki narodowej ujęte w systemie równań powiązanych ze sobą; każde konto ma swój układ równań, który ujmuje związek zależności między równaniami¹².

Konta budżetu ekonomicznego są przedstawione w formie zrównoważonej; równowaga jest w ogóle założeniem budowy tego budżetu. Poddaje się je następnie analizie, która przebiega w dwóch fazach.

W pierwszej fazie wykrywa się sprzeczności między hipotezami pierwotnymi a otrzymanymi rezultatami; to prowadzi najczęściej do rewizji pierwotnych założeń (jeżeli na przykład wystąpi dysproporcja między saldem bilansu płatniczego a zapasami dewiz — należy wtedy poddać rewizji program importu).

W drugiej fazie analizy, po zrewidowaniu pierwotnych założeń modelu, bada się ponownie otrzymane rezultaty, a przede wszystkim zmienne zależne, które są powodem zachwiania równowagi. Jeżeli na przykład popyt na artykuły żywnościowe może być zrealizowany tylko przez wzrost importu tych artykułów i jeżeli w tym zakresie wystąpią jakieś trudności na rynku światowym — to należy oczekiwać wzrostu cen¹³.

Powyżej przedstawione zasady budowy budżetu ekonomicznego pociągają więc za sobą konieczność przeprowadzenia bardzo wielu różnorodnych kalkulacji dla ostatecznego ustalenia przewidywania rozwoju gospodarczego w roku przyszłym. Obliczenia przeprowadzone według tych zasad są dokonywane przez specjalną komórkę w ministerstwie finansów, która sporządza sprawozdanie o rachunkach narodowych oraz budżety gospodarki narodowej. Kolejne przybliżenia i z nimi związane rachunki nie są podawane do publicznej wiadomości. Ogłasza się dopiero ostateczny wynik; budżet ekonomiczny jest corocznie publikowany.

3. Ocena przydatności rachunkowości społecznej dla budowy budżetów ekonomicznych. Rachunkowość społeczna stanowi podstawę dla ustalania budżetów gospodarki narodowej. Zachodzi teraz pytanie, w jakim stopniu dane rachunkowości społecznej są miarodajne dla przewidywania przyszłego rozwoju gospodarczego.

Przede wszystkim należy zdać sobie sprawę z tego, że system kont narodowych umożliwia w każdym razie uchwycenie istniejącego stanu rzeczy w gospodarce narodowej na początek okresu objętego budżetem

¹² Ministerstwo finansów ustaliło oficjalny model tych równań (ibidem, s. 412—420).

¹³ Zob. R. Barre, *Economie politique*, t. I, Paryż 1957, s. 268, oraz A. Barrère, *Politique financière*, Paryż 1958, s. 172.

gospodarki narodowej. Właściwa ocena sytuacji gospodarczej na początek roku budżetowego jest zaś zasadniczym warunkiem i pierwszym etapem prawidłowej budowy budżetu gospodarki narodowej. Już choćby z tego punktu widzenia system rachunkowości społecznej wykazuje swą przydatność dla budowy budżetu.

Dane uzyskane w systemie kont narodowych stanowią podstawę do przewidywania zaszczości w najbliższym roku objętym budżetem gospodarki narodowej. Ekstrapolacja podstawowych danych rachunkowości społecznej jest zasadniczą metodą budowy tego budżetu. Przewidywanie gospodarcze w ujęciu budżetu nie może się opierać na analizie wszystkich danych statystycznych osiągalnych w kraju, gdyż łątwo wtedy traci się z pola widzenia, co jest najistotniejsze w kształtowaniu przyszłej sytuacji gospodarczej; rachunkowość społeczna ujmuje w sposób stosunkowo prostszy podstawowe zaszczości gospodarcze, zapewniając przy tym logiczny związek między nimi. Oznacza to jednak, że budżety gospodarki narodowej oparte na tych globalnych danych nie mogą ująć wszystkich operacji gospodarczych, a tylko te, które zostały uznane jako zasadnicze w skali ogólnokrajowej.

System kont w rachunkowości społecznej ujmuje jak gdyby w zaścignięciu określoną strukturę ekonomiczną kraju, co do której można przypuszczać, że pozostanie taka sama w okresie przyszłym, lub też, że ulegnie niewielkim tylko zmianom. Oparte na tak względnie stałej strukturze gospodarczej budżety gospodarki narodowej nie mogą obejmować zjawisk przypadkowych lub wynikających ze zmiany polityki gospodarczej rządu. Zwyczajna więc ekstrapolacja rachunkowości retrospektywnej nie wystarcza, musi ona być uzupełniona analizą przyszłego zachowania się różnych podmiotów gospodarowania. Powinno się również uwzględnić przyszłą politykę gospodarczą państwa, zwłaszcza jeżeli projektuje się przeprowadzenie większych zmian czy reform. Dostarczone przez rachunkowość dane muszą być więc uzupełnione informacjami ośrodka badań koniunktury oraz organów rządowych.

4. Planowanie gospodarcze i finansowe a budżet gospodarki narodowej. Zarówno plany, jak i programy gospodarcze, budżety dochodów i wydatków państwa oraz budżety gospodarki narodowej są skierowane w przyszłość, są narzędziami kształtowania, każde na swój sposób, przyszłej sytuacji gospodarczej kraju. Wszystkie te instytucje są wyrazem i równocześnie instrumentami interwencjonizmu gospodarczego. Choć są one ze sobą powiązane, istnieją między nimi poważne różnice.

Plan gospodarczy ma we Francji zupełnie inny zasięg i charakter niż budżet gospodarki narodowej. Francja kończy w tej chwili realizację

swego trzeciego planu (1957—1961). Plan gospodarczy w ujęciu francuskim stanowi zespół zharmonizowanych ze sobą zadań rozwoju gospodarki narodowej oraz środków realizacji tych zadań¹⁴. Zadania trzeciego planu modernizacji i wyposażenia są określone w sposób dość szczegółowy i są nazwane „zadaniami imperatywnymi”¹⁵. Zadania te określone są dla wszystkich gałęzi produkcji, sfera cyrkulacji jest objęta planem tylko w tej mierze, w jakiej wymaga tego finansowanie inwestycji objętych planem. Nie jest w ogóle objęta planem sfera podziału dochodu narodowego pomiędzy różne klasy i warstwy społeczne. Plan ten również nie obejmuje tzw. transferów¹⁶; zasięg działania planu gospodarczego jest więc inny niż zakres budżetu gospodarki narodowej. W budżecie tym wyniki produkcyjne są określone jedynie globalnie, w żadnym razie nie tak szczegółowo, jak w planie; problemy zaś podziału dochodu narodowego, które nie wchodzą do planu, zajmują centralne miejsce w budżecie.

Inny jest także zakres czasowy planu i budżetu: plan „modernizacji i wyposażenia” opracowuje się we Francji na okres czterech lat, a budżet gospodarki narodowej tylko na roczny okres czasu.

Odmienny jest wreszcie charakter planu w stosunku do budżetu. Nawet w państwie kapitalistycznym, gdzie nie stosuje się w zasadzie presji administracyjnej dla osiągnięcia celów zakreślonych planem, plan gospodarczy jest zawsze w jakiejś mierze instrumentem kierowania gospodarką narodową, zakreśla on perspektywy optymalnego rozwoju gospodarczego w danych warunkach i zarazem przewiduje pewne środki dla zrealizowania wytyczonych w planie zadań. Plan gospodarczy wyraża więc zawsze interwencjonistyczne zamierzenia rządu w polityce gospodarczej. Budżet ekonomiczny jest natomiast jedynie źródłem informacji i ogólnej orientacji dla organów rządowych przed podjęciem decyzji polityczno-gospodarczych i tylko w tej mierze jest on instrumentem interwencjonizmu państwowego. Samo przewidywanie nie oznacza jeszcze planowania. Przewidywanie budżetowe dotyczy głównie takich dat, na których ukształtowanie organy planujące nie mają żadnego wpływu, jak na przykład na koniunkturę na rynku światowym. Niezależnie od tego, pewne elementy przewidywania objęte są planem¹⁷.

Jednym z głównych narzędzi realizacji zadań planowych jest planowanie finansowe w postaci tradycyjnego budżetu dochodów i wydatków państwa. Francuska koncepcja planu przywiązuje ogromną

¹⁴ Por. J. Grzywicka, *Problemy planowania rozwoju gospodarczego we Francji*, „*Ekonomista*” 1959, nr 3, s. 634.

¹⁵ P. Bauchet, *L'expérience française de planification*, Paryż 1958, s. 63.

¹⁶ J. Grzywicka, op. cit., s. 645.

¹⁷ Ibidem, s. 634.

wagę do finansów gospodarki narodowej i nakłada na nie poważne zadania w dziedzinie realizacji planu¹⁸.

Dane budżetu dochodów i wydatków państwa wchodzi także do budżetu gospodarki narodowej. Układ zawartych w nich informacji jest jednak w obu przypadkach inny. Dane budżetu finansowego rozplývają się niejako w dużo ogólniejszej treści budżetów gospodarki¹⁹. Budżet gospodarki narodowej zarysowuje szersze tło rozwojowe dla zadań narkreślonych przez budżet dochodów i wydatków. Budżet gospodarki narodowej, jako narzędzie sondowania warunków przyszłego rozwoju gospodarczego, może być wreszcie bardzo pomocny z tego punktu widzenia przy zestawieniu budżetu finansowego państwa.

Upraszczając do pewnego stopnia związki istniejące między budżetem gospodarki, planem gospodarczym oraz budżetem dochodów i wydatków państwa, można by powiedzieć, że budżet państwa jest narzędziem realizacji planu gospodarczego, a budżet gospodarki pełni rolę służebną przy opracowaniu budżetu państwa. Oczywiście, budżet gospodarki narodowej może być również jako narzędzie analizy ekonomicznej pomocny przy ustalaniu zadań planowych. Wykorzystanie informacji zawartych w budżecie gospodarki dla sporządzenia budżetu państwa albo też planu gospodarczego odbywa się jednak w szerokiej mierze „ad hoc” wewnątrz organów układających budżet państwa i plan gospodarczy, trudno jest więc postronnemu obserwatorowi dociec, w jakim stopniu prognoza ujęta w budżecie gospodarki narodowej znalazła swoje odzwierciedlenie w tych dokumentach²⁰.

5. Praktyczne możliwości wykorzystania budżetów gospodarki narodowej. Budżet gospodarki narodowej jest opracowywany przez ministerstwo finansów i przedstawiany corocznie parlamentowi przy okazji poddania pod głosowanie ustawy budżetowej. Przedkładany parlamentowi projekt ustawy budżetowej musi być poparty „sprawozdaniem ekonomicznym” oraz „sprawozdaniem finansowym”. Sprawozdanie ekonomiczne zawiera analizę sytuacji gospodarczej za rok ubiegły w oparciu o „rachunki narodowe” oraz przewidywanie kształtowania się przyszłych tendencji rozwojowych w oparciu o budżet gospodarki narodowej. Sprawozdanie finansowe określa dochody i wydatki państwa w przeszłości i w przyszłości, sprawozdanie

¹⁸ M. Orłowski, *Planowanie gospodarcze we Francji*, „Myśl Gospodarcza” 1957, nr 10, s. 94.

¹⁹ A. Piètre, *Pensée économique et théories contemporaines*, Paryż 1959, s. 351.

²⁰ Należy przy tym pamiętać, że w państwie kapitalistycznym planowanie nie stanowi tak konsekwentnego systemu, jak w socjalizmie, stąd wiele luk i niejasności w trybie samego planowania.

finansowe musi być więc ściśle zharmonizowane z sprawozdaniem ekonomicznym²¹.

Zgodnie z wolą ustawodawcy, który zinstytucjonalizował budżet gospodarki narodowej, ten typ prospektywnej rachunkowości pozostawia parlamentowi pełną swobodę decyzji w zakresie kierunków polityki gospodarczej. Sam budżet gospodarki nie ma sankcji wykonawczej, zachowuje więc charakter „neutralny”, jest dziełem techników, a nie decyzją technokratów²². Oczywiście, publikowany budżet gospodarki narodowej nie jest tylko źródłem informacji dla deputowanych, może on służyć również tym wszystkim, którzy interesują się przyszłą sytuacją gospodarczą kraju, przede wszystkim zaś rozmaitym organom władzy państwowej lub lokalnej, które jako ośrodki decyzji gospodarczych muszą się liczyć z zapowiedzianymi tendencjami rozwojowymi gospodarki narodowej w skali ogólnokrajowej, jak i w poszczególnych dziedzinach gospodarczych.

We Francji rozróżnia się trzy możliwości wykorzystywania rachunkowości „prospektywnej”²³.

Rachunkowość „prospektywna” może być wykorzystywana w postaci rachunków „czystego stwierdzenia”, które są używane przy badaniu koniunktury i służą do wykrycia podstawowych tendencji rozwoju gospodarczego kraju. Nie jest to właściwe przewidywanie gospodarcze, gdyż nie uwzględnia się tu zjawisk pozaekonomicznych, wskazuje się tylko na równowagę lub brak równowagi, bez opowiadania się co do sposobu, w jaki w praktyce zostaną rozstrzygnięte problemy z tą równowagą związane.

Inny sposób wykorzystania rachunkowości prospektywnej to rachunki służące dla orientacji organów rządowych przy podejmowaniu decyzji w zakresie polityki gospodarczej. Rachunki prospektywne pozwalają na przewidywanie konsekwencji rozmaitych posunięć w dziedzinie polityki gospodarczej i w ten sposób mogą pomóc w podejmowaniu przez rząd decyzji najbardziej odpowiadających sytuacji.

Rachunki prospektywne mogą mieć także zastosowanie przy sporządzaniu planów gospodarczych, jak to stwierdzano już uprzednio. Rachunki te sugerują różne alternatywy, sam wybór należy jednak do władzy politycznej akceptującej plan gospodarczy.

Jest rzeczą zrozumiałą, że w praktyce granica pomiędzy tymi trzema sposobami wykorzystania rachunkowości prospektywnej jest płynna.

²¹ Zob. L. Trotabas, op. cit., s. 109.

²² A. Barrère, op. cit., s. 173, oraz por. H. Laufenburger, *Finances Comparées*, Paryż 1957, s. 28.

²³ *Les diverses optiques des comptes prospectifs*, Statistiques et Etudes Financières, 1954, nr 69, s. 832—835.

Ten sam budżet gospodarki może służyć różnym celom. Schematycznie przedstawiony tu podział ma charakter raczej formalny²⁴.

Rachunkowość prospektywna może również służyć pomocą w rozwiązywaniu bardziej szczegółowych problemów, np. przy ustalaniu warunków równowagi monetarnej dla danego poziomu produkcji lub określeniu przyszłej wielkości produkcji i jej struktury²⁵.

Budżet gospodarki narodowej jest cennym narzędziem w zakresie polityki finansowej²⁶.

Od blisko czterdziestu lat budżet państwa przestał być narzędziem wyłącznie „neutralnym” w ręku państwa, służącym jedynie zebraniu dochodów na pokrycie wydatków związanych z utrzymaniem aparatu administracyjnego²⁷. Budżet państwa stał się narzędziem kierowania lub „orientowania” rozwoju gospodarki narodowej, nawet w warunkach, gdzie sektor publiczny jest bardzo mało rozwinięty. W tej sytuacji budżet gospodarki narodowej staje się szczególnie pomocny przy ustalaniu rozmiarów i form obciążeń fiskalnych, określaniu zasad polityki kredytowej, kierunków inwestycji publicznych itp. Każda zresztą decyzja rządowa w polityce gospodarczej jest uzależniona od przewidywanej ewolucji i z tego względu powinna być badana z punktu widzenia danych zawartych w tym budżecie.

Możliwości wykorzystania budżetu gospodarki narodowej są ograniczone przez jego wady. Wady budżetu gospodarki są na ogół zbieżne z wadami rachunkowości społecznej w ogólności. A więc przede wszystkim informacje rachunkowości retrospektywnej, i prospektywnej mają charakter zbyt globalny. Należałoby dokonać podziału gospodarki narodowej na znacznie większą ilość sektorów, otrzymalibyśmy wówczas bardziej precyzyjny obraz gospodarstwa narodowego, a rachunkowość społeczna mogłaby lepiej służyć analizie tendencji rozwojowych poszczególnych dziedzin życia gospodarczego. Innym poważnym brakiem, związanym zresztą z tym pierwszym, jest także to, że w dotychczasowym ujęciu niektóre występujące w rachunkowości społecznej pojęcia kryją w sobie kategorie heterogeniczne pod względem treści. Takim jest na przykład pojęcie gospodarstw domowych, które obejmuje zarówno rodziny robotnicze, jak i rodziny kapitalistów. Jest to błędne z punktu

²⁴ Por. A. Barrère, op. cit., s. 168.

²⁵ Zob. J. Marchai, *Comptabilité nationale française*, Paryż 1959, s. 264 i 265.

²⁶ Por. H. Laufenburger, op. cit., s. 29. Należy przy tym pamiętać, że działanie przez pieniądz, ceny i kredyt oraz manipulacje w zakresie finansów publicznych są we współczesnym kapitalizmie zasadniczymi czynnikami interwencji państwa w życie gospodarcze, społeczne i stosunki międzynarodowe.

²⁷ Ibidem, s. 70, oraz J. Zajda, *Od budżetu „fiskalnego” do budżetu „ekonomicznego” w państwie kapitalistycznym*, Rocznik PTE 1958/59, Poznań 1960, s. 176 i nasi

widzenia metodologii grupowania oraz stanowi przeszkodę w prawidłowym ujmowaniu rzeczywistości gospodarczej. Zmiany, jakie można by i pod tym względem wprowadzić do rachunkowości społecznej, uczyniłyby z niej bardziej przydatne narzędzie analizy ekonomicznej²⁸.

Z naszego polskiego punktu widzenia, tj. z punktu widzenia kontrahenta gospodarczego, który przywiązuje pewną wagę do rozwoju sytuacji gospodarczej swego partnera — budżet gospodarki narodowej jest niewątpliwie poważnym źródłem informacji. Wykazywane w tym budżecie tendencje mogą się jednak nie ujawnić w rzeczywistości, co ogranicza rolę tego narzędzia dla państw utrzymujących z Francją stosunki handlowe.

Por. J. Marchai, *Cours d'économie politique*, Paryż 1959, s. 571.